

Gudmund Hatt: Arktiske Skinddragter i Evrasien og Amerika. En etnografisk Studie. København, F. H. Schultz Forlagsboghandel, 1914. 8°. 255 Sider med 16 Tavler og 3 Figurer i Teksten.

Om Arktiske Skinddragter handler det foreliggende Arbejde af den unge Etnograf Gudmund Hatt. Det vil dog ikke sige, at det strængt holder sig til selve de nordlige Polaregne; thi en sluttende Skinddragt er et nødvendigt Vintertilbehør ogsaa for mange Stammer, der lever et godt Stykke ned i den tempererede Zones kontinentale Egne.

Som foreløbig Orientering i Dragtformernes Mangfoldighed begynder Forf. med at gruppere Stykkerne, eftersom de tjener til Beklædning af Genitalregionen, af Kroppen og Armene, af Hovedet, af Fødderne, af Benene eller af Hænderne. Af disse 6 Grupper behandles de 4 for Dragtstudiet betydningsfuldeste, medens de 2 etnografisk set mindst vigtige Grupper, Hovedets og Hændernes Beklædning, kun i ringere Grad berøres. I et særligt Kapitel redegøres for de forskellige Slags Skind, der staa til de arktiske Folks Raadighed, samt for Skindenes Beredning og Garvning, deres Tilberedning og Syning.

Med Hensyn til Kroppens Beklædning mener Forf. at kunne gaa ud fra to Grundformer Ponchoen og den simple Kappe. Og nu er det jo en velkendt Sag, at de arktiske Folks Pelse er af to Slags eller falder i to Hovedgrupper efter deres Snit. Den ene Slags slutter helt rundt om Legemet som en Skjorte, medens den anden Slags er aaben fortil som en Kaftan eller en almindelig Frakke. I det førstnævnte søger Forf. da at paavise Ponchosnittet som det tilgrundliggende, medens Kappen danner Udgang for Kaftanformerne. Meget interessant er hans Paavisning af Formernes geografiske Udbredelse. Pelse med saakaldte Poncho-Snit finder han gennem hele det arktiske Omraade fra Skandinavien til Grønland — hos Lapper, Samojeder, Ostjaker, Korjaker, Tschuktscher og Eskimoer. Kappesnittet findes først og fremmest hos Tunguserne og dernæst i enkelte af de andre nordasiatiske Folks Pelssnit. Man lægge Mærke til denne Kappeforms Udbredelse som en asiatisk Kile ind i det arktiske Omraade.

Som Genitalbeklædningens Urformer betragter Forf. det saakaldte »trekantede Forklæde«, et dimnutivt Dække af Figenblads-Karakter, der er vidt

udbredt blandt Naturfolk, samt det smalle Genitalklæde, for hvilket han bruger den engelsk amerikanske Betegnelse »breechcloth«. Som ældst af disse maa »Forklædet« antages at være. Begge Former paavises af Forf. at være trængt op i det arktiske Omraade, omend som Regel kun i en højere udviklet Form nemlig som Bestanddel af de arktiske Benklædeformer (Brogformer).

Han søger nu at paavise, at de arktiske Brogformer hører til to Hovedtyper. Den første af disse antages at være opstaaet af legging — Forf. anvender den fra de nordamerikanske Indianeres Benbeklædning kendte Betegnelse, som han definerer som en Slags længere eller kortere Gamasche eller som et Klædningsstykke, hvis specielle og eneste Opgave er at beklæde Benet fra Ankelen og opæfter eller blot en Del deraf —; i nogle Tilfælde formodes det »trekantede Forklæde« at være udgaaet som Bestanddel af denne »legging-Brog«. Den anden Hovedtype, som han kalder »breechcloth-Brogen« maa være udviklet af et Genitalklæde af »breechcloth«-Typen. Den førstnævnte af disse Hovedtyper er eneraadende i det arktiske Amerika og findes endvidere repræsenteret i det nordlige Evropa, medens den anden Hovedtype har sit Udbredelsesomraade fra det nordlige Lapland til Tschuktscher-Halvøen.

I et Klima som det arktiske kræves der naturligvis en god og omhyggelig Beklædning af Foden. Materialet er Skind til Fodens Strømper og Støvler saavel som til de øvrige Dragtstykker. Forf. finder, at de arktiske Støvleformer falder i to Hovedformer: Sandalstøvlen og Mokkainstøvlen. Den førstnævnte er opstaaet ved en Forbindelse af Skindstrømpen med en bestemt Sandaltype, bestaaende af et Stykke Skind, der bøjedes op om Foden og fastholdes ved Snøring gennem Huller i Randen. Med Hensyn til den saakaldte Mokkainstøvles Oprindelse har Forf. en Teori, der gaar ud paa, at den skal være opstaaet af Skindstrømpen derved, at denne blev anvendt sammen med Sne-skoen istedetfor den mere tykrandede og ubevægelige Sandalstøvl.

Hvad Udbredelsen angaar, viser han, at Sandalstøvlen ligesom Poncho-Pelsene og ligesom »legging-Brogen« har et østligt og et vestligt Udbredelsesomraade, uden at disse forskellige Omraader dog i nogle af Tilfældene ganske falder sammen. Endelig har Mokkainstøvlen paa tilsvarende Maade som Kaftan-Pelsene og »breechcloth-Brogen« et cen-

tralt Udbredelsesomraade i det nordlige Asien fra Beringstrædet til Lapland og fra Amur til Vest-sibirien.

Disse geografiske Udbredelsesforhold giver Forf. Anledning til vidtrækkende og vigtige Slutninger. Han antager, at de behandlede Dragtstykker oprindelig har hørt sammen i to Dragtkomplekser af forskellig Alder og Oprindelse. Af disse har det første og oprindeligste Dragtkompleks bestaaet af Pelsformerne med Ponchosnit, »legging-Brogen« og Sandalstøvlen. Det andet og yngre indeholdt de af Kappen udviklede Pelsformer, »breechcloth-Brogen« og Mokkasin-Fodtøjet. Oprindeligt har det første Dragtkompleks været eneraadende indenfor de arktiske Gebeter i Evropa, Asien og Amerika; men saa er fra det indre Asien trængt frem det yngre Dragtkompleks, der er bleven herskende i de centrale arktiske Omraader, medens de ældre Former er trængt tilbage mod Vest i Retning af det arktiske Nordevropa og mod Øst i Retning af det arktiske Nordamerika. Som Udgangspunkt for det yngre Dragtkompleks antager han Bjærgene nær Mongoliets Nordgrænse, Syd, Sydøst og Sydvest om Bajkalsøen; det ældre Dragtkompleks vil han derimod antage er udgaet fra Amurlandet.

Dette er i kort Begreb Indholdet af Gudmund Hatts Bog om de arktiske Skinddragter. Der har dog ikke her kunnet gives nogen Forestilling om det omfattende Materiale, som han har studeret i de etnografiske Museer i København, Christiania, og Petrograd, beskrevet og tildels afbildet for at tjene til Støtte og Underbygning for Teoriene. En Hovedfortjeneste ligger netop i, at han med saa stor Flid og Dygtighed har tilvejebragt en grundlæggende Oversigt over alle disse Dragtforhold, som det hidtil har været ganske uoverkommeligt at sætte sig ind i, eftersom det enten har foreligget gemt i talrige specielle Værker eller overhovedet slet ikke har foreligget i Litteraturen. Forf. har derved bidraget til at afhjælpe et Savn, hvad navnlig Museumsetnograferne vil være ham taknemlig for. Der er næppe Tvivl om, at herefter vil Dragter og Dragtstudier blive Genstand for større etnografisk Opmærksomhed.

Forf. selv har dog næppe betragtet denne Side af Sagen som sin Hovedopgave; det har været Forsøget paa at kaste Lys over de vigtigste arktiske Dragtformers Oprindelse, hvad der ogsaa er lykkedes ham paa flere Punkter. Og selv om hans Teorier og Forklaringer næppe allesammen vil

holde Stik, saa kan de dog være gode Arbejdshypoteser, og danne Grundlag for videre Diskussion. Jeg tvivler saaledes bl. om, at han har Ret i sin Opfattelse af begge de to Dragtkomplekseres Udgangspunkter og absolut samlede Fremtrængen; ligeledes om hans Forklaring af Mokkasinstøvlens Oprindelse samt om hans Udledning af alle Pelse med Ponchosnit fra den simple Poncho af et enkelt eller to Skind. Jeg ser i hans stærke Hævdelse af denne sidste Forklaring, med Udelukkelse af alle andre Muligheder, et Udslag af hans noget for store Tilbøjelighed til at ville gaa tilbage til det allerprimitiveste, og overse eller udelukke den Mulighed, at der indenfor Skinddragtomraadet kan være Tale om Laan eller Overførelse fra højere Teknik, eksempelvis fra Væveteknik. Jeg vilde saaledes ikke blive forbavset, om det f. Eks. til syvende og sidst skulde vise sig, at Toskindspoonchoen stammede ned fra en sydligere Dragtform af lignende Art som den af Fibulaer sammenholdte Ryg- og Brystklædning (i Djebel Aurès kaldet mohaf), der endnu er almindelig Kvindeklædning hos Berbere og saakaldte Beduiner i Nordafrika. Ligeledes burde Forf. havde tænkt sig Muligheden af, at de kadjakiske og aleutiske Pelse af Fugle- eller Murmeldyrskind, og med Skindene ordnet i parallelle Bælter muligvis kunde være paavirket af Væveteknik. Jeg har fra to saa vidt skilte Egne som Peru og det gamle Mesopotamien truffet den Fremgangsmaade, at en skjorteformig Dragtform nedadtil forlænges ved Tilføjelsen af en Slags Bælter. For Mesopotamiens Vedkommende har Museumsinspektør Dr. Blinkenberg gjort mig opmærksom paa, at der i vort Nationalmuseum findes nogle Smaafigurer af Ler, der tydeligt viser en saadan Dragtejendommelighed.

Iøvrigt gør Forf. Brug af en god videnskabelig Metode. Han iagttager udmærket de etnografiske Stykker, som han har haft i Hænde. Og han beskriver dem omhyggeligt og fortolker dem nøgternt og forstaaende, saaledes at man maa sige, at han har den for en Etnograf nødvendige Evne til at kunne sætte sig paa et Naturfolks Standpunkt, ikke alene i Tænkemaade, men ogsaa i praktisk Væren. Med Hensyn til den metodiske Behandling af Dragtmaterialet, viser Forf. sig nærmest paavirket af de amerikanske etnologiske Forfattere, der før ham har behandlet arktiske Skinddragter. Ligesom dem, og maaske endnu mere bevidst, fremdrager han Snittet som det for Udviklingsstudiet væsentligste.

Og ligeledes i den Maade, hvorpaa han beskriver og fremstiller Snitejendommelighederne, viser han sig som paavirket af Boas, Murdoch o. a. I denne Sammenhæng maa imidlertid ogsaa betones det fortræffelige Medarbejderskab, som han har haft i sin Hustru Emilie Demant Hatt, der er kendt fra sine Ophold blandt Lapperne, og gennem sine Bøger om disse har afsløret sig som den fødte Etnograf. Fruen, der tillige er Malerinde, har udført de Tegninger, der ledsager Bogen.

H. P. Steensby.

C. I. H. Speerschneider: Om Isforholdene i danske Farvande i ældre og nyere Tid, Aarene 690—1860. Publikationer fra det Danske Meteorologiske Institut ved C. Ryder, Direktør. Meddelelser Nr. 2. København 1915.

I denne Afhandling er nedlagt Resultatet af et flittigt og meget stort Samlerarbejde, idet Forfatteren ved at gennemgaa en Række Kildeskrifter af højst forskellig Art har fremdraget en stor Mængde Efterretninger om Isforholdene i danske Farvande og Østersøen, lige fra Aar 690 efter Christi Fødsel og opefter. For de første 300 Aar 690—995 foreligger der kun nogle meget spredte Oplysninger fra ialt fire Vintre; men allerede fra Tidsrummet 1126—1199 kan der udsiges noget om tolv Vintre. Fra ca. 1290 stiger Efterretningernes Antal stærkt, og fra omkring Midten af det attende Aarhundrede at regne foreligger der Oplysninger fra hver eneste Vinter op til vore Dage.

Man vil heraf kunne skønne om det tilvebragte Materiales Størrelse. Det næste Spørgsmaal bliver, hvor stor dets Værdi er; for at faa nogen Klarhed herover, er Materialet underkastet en — som det angives i Fortalen — foreløbig Bearbejdelse, hvis Resultat Forfatteren selv opgør saaledes (Side 40—41):

»1. de ældre Beretninger er ret sparsomme og upaalidelige, fordi de forskellige Forfattere ofte har citeret deres Kilde fejl, og tit har lagt mere i Meddelelsen, end de har været berettiget til at gøre;

»2. Farvandenes Navne har haft forskellig Betydning til de forskellige Tider, saaledes at man faar et fejlt Billede over Isforholdene, hvis man kritiskløst lader de ældre Farvandsnavne gælde for de Omraader, som det samme Navn nu gælder for;

»3. den store Dampskibstrafik har gjort sit til at svække Isen, saa den ikke kan danne sig saa hurtigt eller ikke kan faa Tid til at naa nogen nævneværdig Styrke, inden en Tøperiode indfinder sig, hvori Dampskibene nu kan ødelægge Isen, men hvor Tøvejret alene i tidligere Dage ikke svækkede Isen nævneværdigt. Men dette Forhold er ikke en Følge af Vinterens Strænghedsgrad.

»Tager man alle de fremdragne Forhold i Betragtning, synes det af det foran anførte at fremgaa, at der ikke er nogen Sandsynlighed for, at Islægget i tidligere Vintre har været væsentlig forskelligt fra vore Dages Isforhold«.

Heraf er Punkt 2 af virkelig Interesse og saa vel dokumenteret, at dets Rigtighed formentlig ikke kan betvivles. Om Punkt 3 vil opnaa almindelig Anerkendelse i sin nuværende Form, synes derimod mere end tvivlsomt. Til Støtte for Punkt 1 har Forfatteren gjort opmærksom paa talrige Fejl i Kilderne; men man kan ikke værges sig mod det Indtryk, at Forfatteren noget ensidigt søger overalt at reducere Beretningerne om de middelalderlige Vintres Strænghed til det allermindst mulige.

Hvad endelig den afsluttende Bemærkning angaar, saa har andre Forfattere som bekendt af middelalderlige Kilder uddraget det stik modsatte Resultat; og Grunden hertil kan ikke uden videre siges at være den, at de har forsyndet sig mod Punkt 2. Grunden er snarere den mere subjektive, at de i det hele taget har større Tiltro til de middelalderlige Beretninger, end Kaptajn Speerschneider har. Og er de middelalderlige Kilder virkelig saa utroværdige, saa maa det endelige Resultat jo snarest blive det, at man af de foreliggende Is-Meddelelser hverken kan drage nogen Slutning i den ene eller den anden Retning angaaende de middelalderlige Vintres Strænghed og Isforhold. I saa Fald maa et Skøn herom baseres paa et større Materiale, der ikke blot omfatter Isberetninger, men ogsaa andre Overleveringer af klimatologisk og hydrografisk Betydning.

Johan Gehrke.

Knud Rasmussen: Min Rejsedagbog. (Gyld. Bogh. Nord. Forlag.)

Danmark kan opvise en lang Række af Grønlandsforskere, hvis Navne vil blive bevaret til Efterverdenen, og blandt disse indtager Knud